

A „SZATMÁRI JÓLÉTI SZÖVETKEZET“

SZATMÁR MEGYE kisnemes ország. Itt mutatta ki néhai armális-kutatásban elszenderült Nagy Iván a legtöbb nemesembert. De a kutyabőrhez nem tartozott soha nagybirtok, szegények ma is, e világ kincseiben bizony nem dúskálnak, de a vérük aranyvonala a honfoglaló ősökig visz vissza.

A szatmári nép sorsa megfogta a kormányzat szívét és a dolgos, sűrű- és szaporavérű magyarok érdekében hozta létre a Szatmármegyei Jóléti Szövetkezet példamutató mozgalmát. A kormányzat 760.000 pengőt adott Eztergár Lajos pécsi helyettes-polgármester javaslatára, hogy egy egységen: egy kiválasztott törvényhatóságon próbálja ki a szociális nyomor levezetését. Ez az akció a vármegye lakossága nem jelentéktelen hányadát kitevő mezőgazdasági munkásságból akar fejlődésre képes existenciákat csinálni. A dohos viskók helyett egészséges, csinos lakásokhoz, a düledező ólak helyett okszerű gazdasági épületekhez akarja juttatni őket, udvarukat baromfival és háziállatokkal benépesíteni. 12.000 napos-csibét osztottak ki kora tavasszal, amelynek darabjéért a legkorábbi piacon már egy pengőt lehetett kapni. Kiosztottak 1000 libát felestartásra, 175 tejelő kecskegidát, 1200 kocasüldőt, 250 malacot, 183 fajtehenet. Törlesztési főképpen „munkaválutával“ lehet, — a juttatott a Szövetkezet másféle akcióiban és üzemében a kapott javak értékét ledolgozza. Így a Szövetkezet nemcsak megsegíti tárgyi értékekkel a rászorultakat, hanem új munkaalkalmak teremtésével megkönnyíti a törlesztést is. A tehenek és gidák törlesztésére hozott tejeiből pl. a rosszul táplált iskolásgyermek tejakijóztatja fenn. Gyönyörű, önmagát hajtó gépezet ez, ahol a jó további jót szül, a munka új munkát, új alkalmat a serénykedésre és gyarapodásra.

A választás azért esett Szatmárra, mert itt, az Isten háta mögött a legrosszabbak a tarifális viszonyok, sem úton, sem vasúton nem tudnak szállítani, csak iszonyú drágán. Messze esnek az ipari és kereskedelmi központoktól és itt a végeken, ez a tisztavérű szapora magyar fajta, bizony nagyon elesett.

Először szegénykataszter készült: 4000 családot találtak megsegítendőnek, a nincstelen mezőgazdasági munkásság és a falusi kisiparosság sorából. Mindent, ami az akcióhoz szükséges, maga a szövetkezet állít elő, hogy újabb munkaalkalmat teremtsen olyan időben is, amikor ölhettől kézzel kénytelen ülni a szegényember. A lakóház-építéssel teszi a legnagyobb jót a népnek, mert meggyezerte legalább 4—5000 lakóház egészségtelen s legalább 3000 vityilló helyett kell egészen új. Amíg a jóléti Szövetkezet nem volt, semmi nem történt ezen a téren. Az őszön már 94 tiszta, új, padlós, kőalapos szoba-konyha-kamrás lakás kerül fedél alá szerte a megyében. Egy-egy ház építésére 1200 pengő értéket ad a Szövetkezet, de építési anyagokban, mert készpénzt nem is ad soha senkinek. A fuvart a juttatott szolgáltatja, hogy minél olcsóbban kerekedjék ki az egész építkezés és minél több napszámomunkára adódjék alkalom. Mert a házat sem pénzért építették fel a mesterek, hanem ezzel törlesztették a Szövetkezetnél levő tartozásukat valamelyik juttatásukért, amelyben már előbb részesültek.

Van Szatmár—Beregben kb. 1600 méhészt, akinek szintén segítségére sietett a Szövetkezet. Az évi méztermés ugyanis, a kitűnő méhlegelők ellenére is, alig éri el az 500 mázsát, mert a méhcsaládoknak csaknem fele régmódi kasban van. A gazdasági boldogulásnak ez olyan kihasználatlan lehetősége, hogy a Szövetkezet nem nézhette tovább s Ökörítón a legmodernebb kaptárközpontot létesítette a „Hunor“ méhkaptárak népszerűsítésére. A méhészgazdák ugyanis ahelyett, hogy meghálálnák méheiknek a nagyértékű

mézet — oktalanul leölik, mert a kezdetleges kasokból nem is lehet másként hozzájutni a mézhez. Az okszerű méhészkedést akarja tehát a „Hunor kaptárokkal elterjeszteni a Szövetkezet. Méhészkatasztert készített a termelőkről, egyesületbe gyűjti őket és máris több emberük járja a megyét méhészeti propaganda céljából. Egy ilyen „Hunor“ évenként egynegyed mázsa értékesíthető mézet szolgáltat, tehát, ha egy törekvő gazda 10 kaptárt vesz — évi 200 pengő jövedelemtöbblet hezjuthat, a kaptárak árát pedig 3 év alatt pusztán a rajszaporulattal le tudja törleszteni.

Ahogy az ember a szatmári falvak udvaraira betekint, felfedezheti a gyönyörű meleg vörösszínű izlandi tyúkokat, amelyeket a Szövetkezet egyik juttatásképpen osztott ki, kitűnő fajlúdakkal együtt. A nép baromfiállománya ugyanis elég kevert. Most viszont, amikor a baromfi-fogyasztás világszerte fellendült, ezt a népies baromfi-anyagot a Szövetkezet fel akarja frissíteni, tojáshozamát és testsúlyát magasabbra emelni, hogy külföldi szállításra alkalmasabbá tegye. A parlagi tyúk húsa és tojása megfelelő és elégséges a falusi háztartás ellátására, de exportálni nemesebb és bőségesebb fajtákat kíván a nyugateurópai vásárló, az angol vagy svájci fogyasztóközönség. A háztáji állatállomány elkorcsosodását akarja megakadályozni a Szövetkezet a fajtiszta, prima sertések kiosztásával is. A sertés szaporulata vezeti a kisembereket a legbiztosabban a gazdasági megerősödés felé, azonkívül a sertésvész elleni oltásra is rászoktatják a gazdákat, mert a Szövetkezet minden állatot előbb beoltat, hogy ezzel a nemzeti vagyonállagot is növelje.

Aki ezen a tájon még nemrégiben is ismerős volt, annak is újdonságoknak tűnik, hogy az árokpartokon fehérszakállas kecskebakok és fehér, virgonc gidák harapdálják az akácleveleket és legelik az értéktelen giz-gazokat. Ezeket is a Szövetkezet osztotta szét az olyan szegényeknek, akik nem tudnának tehenet eltartani. A kecske teje nagyon egészséges, a legkevésbé tuberkulotikus és egy szegény háznép tejszükségletét egymagában ellátja.

Az országút mentén fekvő hatalmas legelőkön a fehér csordák csak úgy rikítanak a pirostarka tehenektől. Ezen a tájon még a legutóbbi időben is csak a fehér daruszőrű magyar szarvasmarha tenyésztésével foglalkoztak, amely szívós volt és ellenállt az idő viszontagságainak, viszont kevés tejet hozott. Ezt az állatállományt frissíti fel a Szövetkezet a kedvező törlesztési feltételekkel szétosztott piros-tarka tehenekkel. A juttatott tejjel törleszthet, de hogy a Szövetkezet ezzel a tejjel okosat kezdessen, az iskolai tejakcióknak adja át, ahol rosszul táplált gyerekek erősödnek tőle. A megnövekedett jószágállomány az erősebb trágyázást teszi lehetővé, a föld termékenységét emeli és közelebb visz a minél intenzívebb gazdálkodáshoz. De a Szövetkezet figyelme és munkája itt nem áll meg, hanem továbbmenőleg mintatrágyatelepet létesít, hogy példát szolgáljon a trágya okszerű kihasználására.

A Szatmári Szövetkezet talán éppen különböző telepeivel, magtáraival okozza a legtöbb jót. Takarékgóréi és takarékmagtárai megszüntetik a gabona- és tengeriuzsorát. Aratás előtt a Szövetkezet az idén is 2000 mázsa búzát osztott ki rászorult családoknak, akik különben nem tudtak volna belefogni az aratásba, hiszen a mindennapi kenyér és erősebb táplálék nélkül az aratás kemény próbáját nem lehet kiállni. A 2000 mázsa búzát persze minden juttatott visszaadta aratás után a beszáradást pótló 10%-kal együtt — így a Szövetkezet ezt az akcióját minden évben megismételheti, le tudja küzdeni az egészen elemi táplálkozási szűkölködést. Ugyanilyen céllal tartja fenn ruharaktárát. 2072 rend fiúruhát, 600 rend felnőttöltözetet és 1300 pár bakancsot készített a helybeli kisiparosokkal. Ezzel egyrészt a munkaalakalmat szaporítja, másrészt a kiáltó ruhátlanságot enyhíti.

A jánkí üzemben van a híres téглаégető. A téглаégető valóban érdekes látvány! Az egyik vége még parázslík a melegtől, de 30 méterrel odább már

szorgalmasan bontogatják piros belsejét és serényen hordja szét a meg' csonkult piramist a szekerek nyüzsgő tábora. A gazdák sorba állnak és láncolatban dobálják a friss, meleg téglákat a szekérig.

A tégláégetést egyszerűnek látszó, de valóban ötletes találmány szerint csinálja a Szövetkezet. Sándor Károly pécsi mérnök szabadalma ez az úgyszólván fillérekbe kerülő tégláégetőmódszer. Nem kell mást tenni, mint a téglákba, kivetéskor, kevés finom szénport keverni és azután kupacba rakni. A kupacok alatt néhány sornyi üres járatot hagynak. A járatokba olcsó szenet tesznek. Ha az egész téglapiramis kész, a külsejét sárral betapasztják és alágyújtanak. A járatokban lassan végigég a tűz, azonban a téglákba kevert szénportól iszonyú hőség fejlődik ki, a betapasztott téglarakásban és ez a hőség égeti tulajdonképpen kőkeményre az egészet. A tégláégetés eddig nagyon drága és hosszadalmas eljárást igényelt — a Szövetkezet jánki, tiszabecsi és porcsalmi telepén egy hét alatt kész, kiégetett téglák garmadát ontja, amely jobb és keményebb is, mint az eddigi, de főleg sokkal olcsóbb. Mivel a Szövetkezet nem nyereségre dolgozik, tagjainak áron alul adja, 1000-ként 18—20 pengőért, jóval alul a kartellárakon. Van a Szövetkezetnek raktáron épületfája, deszkája, léce és mindenféle gerendája, mert amikor a Felvidéket visszakaptuk, az ottani erdőkben nagy tömegben vásárolt építőanyagokat helyben feldolgoztatták, felfűrészeltették, hogy minél olcsóbban adhassák. Háztető-cserépet csináltak saját napszámosokkal. A cserép itt eddig 10 fillér volt, a Szövetkezet versenyére most már 7-ért adják a kereskedők is, 1000 darabnál ez már 40 pengő megtakarításhoz juttatja a szegény embert. A Szövetkezet azonban még ennél is olcsóbban, 4 és fél fillérért számlázza a cserépet tagjainak.

A Szövetkezet ú. n. takarékgóréival az ősi sáros utak dágványa, a tarifa drágasága és a helybeli uzsora ellen küzd. A gazdák termését felvásárolja ősszel az olcsó őszi árfolyamon. Ezekben a pompás takarékgórékban elraktározza, hogy majd kikeletkor, a nagyobb tavaszi áron értékesítse. Az így nyert összeget, persze, visszajuttatja a gazdáknak. Eddig a termelő, ha ősszel a szokványos potom áron eladta tengeri-termését, le is mondott a tulajdonjogról. A Szövetkezet jóvoltából ezután a rendes őszi árat is megkapja, beszolgáltatott terményéért, — de ezzel még nem mondott le róla végkép, még van köze hozzá! Az ősszel kapott összegen családja téli ruhaszükségletét beszerzi, de azután, hogy terménye a hosszú téli hónapokon keresztül a Szövetkezet szellős góréiban pihen, ráadásul tavasszal megkapja az áremelkedésből előálló különbözetet. A Szövetkezetben bízhat, mert az nem akar rajta nyereszkeskedni, a legjobb áron adja el tengerijét és csak a góré árára tart vissza némi törlesztést. Tavasszal a Szövetkezet a tengerit lemorzsolva adja el, de a lemorzsoltatás napszámbére kitelik a visszamaradt tengericsutkákból. A Szövetkezet főelve, hogy minden nyersanyagot ki kell használni és bele kell vonni a nemzetgazdaság eleven vérkeringésébe, legyen az árokperti csalán, kecskéknek való akáclevél avagy silány tengericsutka. Nyugati példán okulva, a Szövetkezet a magyar föld elsődleges termékei mellett az első pillantásra értéktelen hulladékot is fel akarja használni.

A Szatmármegyei Közjóléti Szövetkezet tulajdonképpen a kenderfeldolgozás és a fonás-szövés kiterjedt háziipari tevékenységeinek megszervezésével ad a legtöbb munkaalkalmat. A háziipar támogatására már eddig is történtek kormányintézkedések: hímző-varró, szabó, gyékényfonó tanfolyamok eddig is voltak a megyében, csak az volt a baj, hogy a megtanult háziipart a tanfolyam után nem lehetett folytatni, mert nem volt kereslet, vevő, piac, sem pedig olyan ember nem akadt, aki megszervezte volna az eladás lehetőségét. Luby Gézáne Kölcsey Borbála kísérlete és erőfeszítése egyedülálló volt. Saját felelősségére, igazi népszerűetből kezdeményezett

mozgalmat a népi szöttesek értékesítésére, de természetesen csak szűkebb környezetében, azokban a falucskákban, ahol családja ezer év óta birtos. A Szövetkezet most már az egész megyében kézbe vette ezt az ügyet és már arról is gondoskodik, hogy a kis-emberek nemesített kendermagot kapjanak vetésre. A megtermelt kender áztatására beton-áztatókat építtetett és szabványos méretű állami szövőszekeket osztott ki, hogy egységesen szőtt vászonhoz jusson. A termelt vászon értékesítése fokozódik azzal, hogy a Szövetkezet télen, amikor úgy sincs dolog, népművészeti varrottasokká dolgoztatja fel 12—18 éves lányakkal. Egy szegényebb családfő havi keresete 15—20 pengő, — a lány-gyerekek a hímzéssel havonta 14—18 pengőt is megkeresnek. A Szövetkezet most 170 állandóan felfogadott munkást foglalkoztat varrottas készítésével, mert 6—800-as tételekben kap megrendelést a fővárosból.

A Szövetkezet háziiparfejlesztő tevékenységének ma különösen nagy jelentősége van. Ma, amikor a nép ruházkodását előállító textilgyárakat egy légitámadás könnyen eltüntetheti a föld színéről, — és akkor nincs többé francia, vagy más külföldi selyem, batiszt, organdi, karton és egyebek! De nekünk a „fálvak textíliái“ akkor is kifogyhatatlan tartalékot biztosítanak. A honfoglalás óta minden család maga állítja elő Szatmár—Beregben fehérneműszükségletének legnagyobb részét és háza díszeit. Míg Európa felett a kemény férfikezek a bombák gyűjtősinórjain matatnak, — a szatmári lányok tündérújjakkal, finom varrottasakat fognak hímezni, főzni, varni, fonni, szöni és nem hagyják, hogy a magyar fajta éhes vagy meztelen maradjon! Ápolják a családi tűzhelyet és a magyar föld termékeit megfonják-szövik, úgy ahogy azt női hivatásuk előírja: segít ebben nekik a Szövetkezet.

A falusi nincsteleneknek a háziiparhoz való visszavezetését szolgálják a régi láp helyén telepített szövetezeti fűzesek is. Egy holdon 100 mázsa terem, amely 400 pengőt ér meg. A félgyártmánnyá „avansált“ fűz vessző azonban még többet ér: a főzött vesszőt 43.— pengőért, a fehérét 45.— pengőért lehet eladni. Ügyes kézjárású ember naponta 120 kg vesszőt is le tud hántolni s 3—4 pengőt kap érte. A Vármegyei Közjóléti Szövetkezet háziipari készítményei már közismertek. Egy asztal, 4 szék, lakkozott garnitúra 42 pengőbe kerül. Fűz vesszőt, félgyártmány alakjában külföldre is lehet szállítani. A háziipari felügyelőség egy állami mestert adott a Szövetkezet rendelkezésére — tőle tanulnak szerte a megyében a háziipari csoportok fűz vessző-fonást és cirokfeldolgozást is. A Szövetkezet ma már bármily nagyságban felvesz seprű-rendeléseket is. Szándékában van a MÁV-ot seprővel ellátni. A megye talaja mindenütt jó a ciroknak, a seprőkészltés késő őszi vagy téli foglalkozás: minden előfeltétele megvan tehát, hogy csakhamar minden kis-ember hasznot húzzon belőle.

Ha a mértaniasan telepített, arányos fűztelep sárgul a késő Őszi harmatoktól, olyan sárga a vessző, mint a citrom, hajlós és rugalmas, mint az ostor. Az ágak hegyén pár pirosra csipett levél libeg, vágásuk a szív idomára emlékeztet. Az ecsedi láp egykori népének késői leszármazó! járkálnak köztük, hajladoznak és éles pengékkal nyisszantják le a tőkéről a hajlós ágacskákat. A vágás furcsa, légiesen halk, de határozottan fájdalmas hangot hallat. Aztán a vesszőszálakat erős kévékbe kötik, szép arányosan. Nincs az az emberi hatalom, amely most már széttörné. A szövetekezés mélyértelmű jelképe lesz így, a természet nagy őszi felszámolásában, a sok-sok kévécse, az összetett sok kicsiny erő megtörhetetlen ellenállásáé!

ERDŐS JENŐ